

B. W. Luxdorphs Indberetning

om
nogle gamle Danske Mynters Prøvelse i Aaret 1764.

Bringer det sin Notte med sig, at man ved Smeltning undersøger gamle Mynters Lødhed, saa er Sagen derimod ikke frie fra sine visse Banskeligheder. De beste og rigeste Mynter, hvilke egentlig skulle give Foden tilkiende, ere for den største deel allerede længe siden omsmeltede, og, som Pythagoriske Siæle, have vandret meere end eet Stempel igiennem. Af de saa, som Jlden kand have sparet, findes ikkun enkelte Støkker hos en og anden Elskere af Alderdommen, og, da Archimedis Forsøg, imod visse andre Forsøgers Natur, bedre løkkes i det store, end i smaat, saa var det lige saa lidet at forlange af Ejeren, at han skulle lade Prægen forderve, for at udfinde Kornet, som af Kong Hiero, at lade sin kunstige Guld-Krone omsmelte, for at oplyses om Guld-Smeddens Ærlighed. Af de ringere Slags Hayes vel større Forraad; men her møder den samme Fortreedelighed ved Bægtens, som hisset ved Gehaltens, Undersøgning. Den vanartige Skaarpe, som indfatter det lidet Sølv, de holde, har ej kundet imodstaae Jordens fortærende Koft, hvoraf mange Støkker have mistet over halvparten af deres værmæssige Tyngde.

Ikke desto mindre, da nogen Oplysning, i hvor liden den end maatte være, er dog altid bedre, end slet ingen, haver jeg, da en temmelig Mængde af adskillig Slags gamle Danske Mynter ved en Hændelse vare komne til mit Æstersyn, tænkt, at jeg burde gjøre et Forsøg paa, om ogsaa denne Skat kunde udbringes til noget?

Den dertil udfordrende Hielp behøvede jeg til Løkke ikke længe at søge efter. Jeg fandt strax hos Bardiinen ved den Kongelige Banque, Betædte Mr. Müller, saa stor Ærtighed og Nædebonhed i dette fald, at jeg fast undsaae mig ved, som Ubekjendt, uden Indskrænkning at benytte mig deraf; hest da det er et Arbeide, som kræver Tiid og Umåge, svækker Dinene paa meere end een Maade, og ikke kand være moorsomt for den, som efter Embeds Medfør daglig dermed skal omgaaes.

Udfaldet af de Prøver, hvilke jeg hidindtil (thi han har lovet mig samme Belvillighed herefter) haver ham at takke for, er det, som jeg nu haver den Ære at meddeele dette høje Selskab.

No. 1. Hensføres til Waldemar I. See Bircherod p. 83. og Laverentzens Museum Tab. 25. No. 30. (a) En Konge; thi han har Zeyter i den højre, og Eblet, med Korset paa, i venstre Haand. (b) En Biskop, med høj Hue. Den højre Haand opløstet til at lyse Betsignelsen, og i den venstre en Hyrde-Stav eller Lituus.

Disse synes alle at være opfaagte: Men derimod er Prægen desto fiensdeligere. De ere $9\frac{1}{2}$ lodig. Bægten er meget ulige. Den der blev prøvet, vejede kun 224 Nichtpfenninge, eller $14\frac{7}{8}$ Eß. Hvoraf følger, at der skulle gaae $292\frac{2}{3}$ Stk. paa Mark brutto, og $501\frac{2}{3}$ Stk. paa Mark fin. Støffet skulle holde $8\frac{3}{4}$ Eß fiint Sølvs, og være $2\frac{1}{2}$ ß værd. Men derimod vejede 72 Stk. 4 Lod, som gjør kun 288 Stk. paa Mark brutto, og, naar jeg legger alle Omstændighederne sammen, troer jeg sikkert at kunde vurdere dem til 256 Stk. paa Mark brutto, som da gjør 438 $\frac{2}{3}$ Støkker paa Mark fin. Altsaa skulle hvert Støkke veje 256 Nichtpfenninge eller 17 Eß, holde omtrænt 10 Eß fiint Sølvs, og være værd $2\frac{1}{2}$ ß.

No. 2. Hensføres af Bircherod p. 85. til Sverre, som registrerede i Knud den 6tes Tid. (a) R inden i en Rose. (b) X med 5 halve Maaner, og lige saa mange smaae Runddeele omkring.

Er $3\frac{2}{3}$ (maaskee $3\frac{2}{3}$) lodig. 63 Stk. vejede 4 Lod, men den prøvede 348 Nicht-Pf. eller $27\frac{7}{8}$ Eß. Gaaer paa Mark br. $188\frac{2}{3}$ Stk., Mark fin $828\frac{4}{11}\frac{6}{397}$ Stk. Støffet holder i fiint $5\frac{1}{2}$ Eß, og er $1\frac{1}{10}$ ß værd.

No. 3. Waldemar den andens. Birch. p. 91. Mus. Tab. 27. No. 41.

a) Inden i: N^A D: DAN. Omkring: WALDEMAR. REX.

b) Inden i: R. Omkring: NICHOLA. EPI. alt med Munke-Bogstaver.

Er $\frac{3}{2}$ lodig. Vejer 342 Nicht-Pf. eller $22\frac{2}{12}$ Eß. Mf. br. $191\frac{07}{171}$ Stk., Mf. f. $876\frac{4}{1197}$ Stk. Holder fin 5 Eß. Værd $1\frac{1}{4}$ ß.

No. 4. Abels. Er maaskee den samme, som findes hos Bircherod p. 97. og er den første i den anden Pille, samt i Museo, Tab. 28. No. 46.

a) Et Kors, i hvis 4 Vinkeler ABEL med Munke-Bogstaver.

b) En

b) En Biskops-Stav imellem 2 smaae Kors, og en liden Ring over den.
Er $3\frac{3}{4}$ lodig. Vejer 288 R. Pf. eller $19\frac{1}{8}$ Eß. Mk. br. $227\frac{1}{2}$ stk. Mk. f. $1057\frac{1}{4}$ stk.
Holder sin $4\frac{1}{8}$ Eß. Værd $1\frac{1}{2}$ ß.

No. 5. Eric Slippings. Birch. p. 105. Mus. Tab. 28. No. 51.

a) En Dolk, imellem en serkantet Stierne og en astagende halv Maane.
Omkring ERICUS REX †

b) En Røgle imellem 2 Kloverblade. Omkring: DANORUM †

Er $3\frac{3}{8}$ lodig. Vejer 296 R. Pf. eller $19\frac{3}{4}$ Eß. Mk. br. $221\frac{1}{7}$ stk. Mk. f. $910\frac{1129}{27}$ stk. Holder sin $5\frac{1}{2}$ Eß. Værd $1\frac{1}{2}$ ß.

No. 6. Waldemar Christophersøns. Birch. p. 115. Mus. Tab. 28. No. 58.

a) To Piller eller Romerske Cets-Fall, adskilte ved 3 smaae Ringe. Omkring: WALDEMARUS.

b) Et bredt Kors, med en liden Ring i hver Vinkel. Omkring: REX DANORUM.

Er 3 Lod $6\frac{1}{2}$ Green, eller $3\frac{1}{3}$, lodig. 60 Stk. vejede 4 Lod, altsaa Stoffet $18\frac{2}{3}$ Eß. Mk. br. 240 stk. Mk. sin $1142\frac{58}{21}$ stk. Stoffet holder kun i fint $3\frac{1}{7}$ Eß, og kand være $\frac{7}{7}\frac{1}{4}$ ß. eller $\frac{1}{4}$ ß. værd.

No. 7. En Mynt slagen i Lund. Mus. Tab. 25. No. 29.

a) En Dolk, imellem to halve Maaner.

b) Den hellige Laurentii Jern-Kost.

Er $3\frac{7}{8}$ lodig. Vejer 296 R. Pf. eller $19\frac{3}{4}$ Eß. Mk. br. $221\frac{1}{7}$ stk. Mk. f. $1045\frac{731}{27}$ stk. Holder sin $4\frac{1}{8}$ Eß. Værd $1\frac{1}{4}$ ß.

No. 8. En Mynt, skal være slagen i Roskilde. Mus. Tab. 25. No. 39.

a) Et dobbelt Kors, og i dets Vinkler: REX. . .

b) Et ligedannet dobbelt Kors, i hvis Vinkler fire astagende halve Maaner.

Er $2\frac{1}{8}$ lodig. Vejer 382 R. Pf. eller $25\frac{47}{128}$ Eß. Mk. br. $171\frac{107}{91}$ stk. Mk. f. $932\frac{2548}{10123}$ ($\frac{1}{4}$) stk. Holder sin $4\frac{3}{8}$ Eß. Værd $1\frac{1}{2}$ ß.

Da nu denne Prøve hermed er til Ende bragt, stod der vel en anden, for mig alleene, tilbage: Men jeg veed ej, om det er mig raadeligt at anstille samme, da jeg forud seer, at jeg ikke slipper saa vel fra den, som Hr. Müller fra sin.

Min Agt er at undersøge, hvad Navn man skal tillegge disse Mynter, eller, hvad de ere slagne til at gaae og gælde for: Og jeg binder mig fornemmelig til No 3. 4. og 5., om hvis Alder ej fand rvidles.

Dette fand Prøven ikke lære os: Thi, længe førend de bleve slagne, vare allerede de gyldne Tiider forsvundne, da Mynten rigtig forestillede det, den blev udgivet for. Ingen Ting svarede da meere til sit Navn. Tiint Sølvs var i Waldemar den andens Tiid allerede kun 15-lødig. En Mynt, som holdt 12 Parter Kobber mod 4 Parter Sølvs, kaldtes derfor lige fuldt en Solopenge. Af en Mark i Bægt, blev, i stæden for 192 Penninge eller en Mark i Tall, udmyntet 2, 3, ja flere Mark i Tall, og saa fremdeles.

Det er ustridig Mynte-Ordninger, som her fand give det beste Lys; Men, da det endog er en stor Slumpeløkke, at træffe paa saadanne Mynter, der nøje svare til deres Beskrivelse i Anordningerne, hvor meget større Værke maae man da ikke vandre i, naar man endog maae savne disses Veiledning.

Alle disse Vanskeligheder, og den deraf flydende Frygt for at tage feil, skal dog ikke hindre mig i at fremsætte min Meening. Om ikke andet var, kunde den, maaskee, give flere Anledning til at eftertænke Sagen nøjere, og jo flere Eider en Ting bliver betragtet paa, jo snarere kan man vente at faae Indsigt i dens væsentlige Beskaffenhed.

Jeg fand da af alle Omstændigheder ikke rettere slutte, end at disse Mynter skal henregnes under deres Tall, som kaldtes Penninge, eller, paa de Tiiders Latin, Denarii. Men mit Beviis bliver af det Slags, som i Logica kaldes Demonstratio apogogica: Det er mig ikke saa læt at gotgiøre, at det just er saa, som, at det ikke vel fand være anderledes. At tillegge dem en mindre Værdie, gaaer ej vel an: Thi det forholdt sig med vore Marker og vore Penninge, som med de Græfers Talenter og Oboler.

— nihil est Obolo-ve minus, majus-ve Talento.
Intet høiere, end Mark, og intet ringere, end Penge.

At sætte dem højere, gaaer maaffee end nu mindre an, i Henseende til den, paa de Tiider umaadelige, Priis, som den fine Mark da skulle være udbragt i.

Den Mynt, som følger næst efter Penninge, op ad at regne, er *Zviide*, 3 paa En Skilling. Antager man, at saadanne bleve slagne paa den Tiid, hvoraf da følgende 48. skulle gaae paa den raa Mark, saa bliver den fine Mark udbragt i No. 3. til $18\frac{1}{4}$ E , i No. 4. til over 22 E , og i No. 5. til næsten 19 E . Dette er saa u hørt en Priis i det 13de Aarhundrede, at jeg tør sige, derpaa neppe skal findes Exempel.

Lader man dem derimod blive Penninge, til 192 skk. paa Marken, saa giver den fine Mark i No. 3. ikke fuldt $4\frac{2}{3}$ E . Erindrer man sig der hos, hvad af *Verfebiskop Anders Sunesens Oversættelse af den Skaanske Lov* klarlig sees, og som jeg i foregaaende Afhandling nærmere haver oplyst, at, nemlig, Penninge paa den Tiid vare saa forringede, at der gik 30 af dem, i stæden for 24, paa en Ore, hvilket strax gjør, at den fine Mark ej har kundet udbetales af Mynten for meere, end omtrent for $3\frac{1}{2}$ E ; og man endelig sætter, at Kongen har maat fiobe 15 lødig Sølv for fiint Sølv, saa synes Mynte-Goden i disse Penninge temmelig vel at stemme overeens med Sølv-Priisen paa de Tiider, da den Skaanske Lov i 5te Bogs 14 Kap. siger, at der skal gaae 3 Mark i Penge paa een Mark Sølv, hvilket desuden er en Middel-Tart, som Loven har sat, i Henseende til at Priisen paa Sølv steeg og faldt, ligesom paa andre Bahre. Men her maae jeg dog ikke fordølge en Indvending, som kand gjøres mig i Henseende til Bægten.

Man veed, at en Penning ikke bør veje meere, end $\frac{1}{192}$ Deel af en Mark: Det er saa langt fra, at nogen Mynt plejer at svare til den Bægt, den har Navn af, at man tvertimod næsten altid finder, at 2, 3, ja flere, Mark i Tall udbringes af een Mark i Bægt. At disse Mynter ved Brug og Slid, og andre Tilfælde, i saa mangfoldige Aar, intet skulle have tabt af deres Tyngde, er fast ikke troeligt: Og, alt dette uagtet, befindes No. 3. saa overvægtig, at en Mark i Bægt ikke er tilstrækkelig til at frembringe 192 saadanne. Ja af No. 2. gaaer der endnu mindre, nemlig 188, paa den raa Mark.

Hertil kand jeg ikke svare andet, end at det maaffee i Waldemar den andens første Regjerings-Aar har været Brug, at slaae Mynterne noget tyngere, paa det at de, endog efter at de vare gangne igiennem Tiidens bidende Vand, kunde beholde deres Bægt. Man har altsaa lagt nogle Støkker paa Bægtstaalen,
 E xxx 3
 efter

efter at de ere vejede, men førend Myntemesteren udleverede dem til Undersaatterne, eller til Riismanden, som havde bragt Metallen paa Mynten, for at faae myntet Penge deraf, og disse Støkker have da været et Tilgift.

Spørges der om No. 4. og 5., saa kand jeg 'ikke andet svare, end, at maafee har man da begyndt paa at giøre Mynten ringere af Vægt, for at vinde saa meget meere til Slagfskat, og at det efterhaanden saaledes uformærkt er tilgaaet, indtil det er blevet kiendeligt, at $1\frac{1}{2}$, 2, eller flere, Marker i Tull ere myntede af een Vægt-Mark.

Saaledes skulle man da, efter denne min Gietning, for Waldemar den andens Fængsel have myntet Støkker lige efter Vægten, skiont man ved Gehalten har vidst at rette det saaledes, at den fine Mark er udbragt til saa meget, som Nødvendigheden og Lejligheden udkrævede.

Efter hans Fængsel har man begyndt, men langsom og uformærkt, at svæffe Vægten, uden at forbedre Lødigheden, hvilket, som bekiendt, fra den Tid af, har taget alt for meget Overhaand.

